

ขีดความสามารถในการรองรับ (Carrying Capacity) การท่องเที่ยวโดยชุมชนของเกาะพิทักษ์ จังหวัดชุมพร ระยะที่ 2

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้ เป็นการวิจัยเชิงประยุกต์ มีวัตถุประสงค์เพื่อประเมินขีดความสามารถในการรองรับทางการท่องเที่ยว และสร้างรูปแบบกลไกเฝ้าระวังผลกระทบที่เหมาะสมต่อการรองรับปริมาณนักท่องเที่ยวให้อยู่ในระดับที่ไม่ก่อให้เกิดความเสียหายต่อแหล่งท่องเที่ยว ดำเนินการในพื้นที่วิจัยชุมชนเกาะพิทักษ์หมู่ที่ 14 ตำบลบางน้ำจืด อำเภอหลังสวน จังหวัดชุมพร ประชากรที่เข้าร่วมการวิจัยประกอบด้วยตัวแทนกลุ่มเยาวชน กลุ่มโฮมสเตย์ กลุ่มแม่บ้าน และสมาชิก อบต. ซึ่งจัดตั้งขึ้นเป็นทีมวิจัยชาวบ้านรวมทั้งสิ้น 10 คน ทั้งนี้โดยปรับใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม โดยผู้วิจัยและทีมได้ร่วมกันสังเคราะห์ข้อมูลด้านนิเวศวิทยา ด้านกายภาพ สิ่งอำนวยความสะดวก ด้านสังคมจิตวิทยา และด้านเศรษฐกิจจากผลการศึกษาในปีที่ 1 เพื่อสรุปผลความเปลี่ยนแปลง และสร้างมาตรการการจัดการและนำมาสู่การปฏิบัติจริง ผลการศึกษาพบว่าขีดความสามารถในการรองรับได้ด้านกายภาพและสิ่งอำนวยความสะดวก ได้แก่ พื้นที่พักผ่อน พื้นที่ลานจอดรถ และห้องน้ำ-ห้องสุขา มีการใช้ประโยชน์อยู่ในระดับปานกลางของขีดความสามารถในการรองรับได้ (At & Approaching CC) ด้านนิเวศวิทยาชุมชน ได้แก่ การจัดการขยะมีการใช้ประโยชน์อยู่ในระดับปานกลางของขีดความสามารถในการรองรับได้ และด้านคุณภาพน้ำมีการใช้ประโยชน์อยู่ในระดับต่ำกว่าขีดความสามารถในการรองรับได้ของพื้นที่ (Below CC) สำหรับด้านสังคมจิตวิทยามีการใช้ประโยชน์อยู่ในระดับปานกลางของขีดความสามารถในการรองรับได้ และน้ำเพื่อการอุปโภคมีการใช้ประโยชน์อยู่ในระดับใกล้เคียงขีดความสามารถในการรองรับได้ (Exceeding CC) ทีมวิจัยสร้างมาตรการ กลไกเฝ้าระวัง และชุดความรู้ด้านการบริหารจัดการภายใต้แนวคิด “คิดร่วม ทำร่วม ต่อยอดร่วมกัน” โดยการทดลองนำมาตรการจัดการขีดความสามารถในการรองรับได้ทางการท่องเที่ยวสู่การปฏิบัติจริง ได้แก่ มาตรการด้านขยะ จำนวน 5 ข้อ ด้านคุณภาพน้ำ จำนวน 3 ข้อ ด้านกายภาพและสิ่งอำนวยความสะดวก จำนวน 7 ข้อและด้านสังคมจิตวิทยา จำนวน 3 ข้อ ผลการทดลองพบว่า มาตรการและกลไกเฝ้าระวัง มีความเหมาะสมต่อการรองรับการท่องเที่ยวให้อยู่ในระดับที่ก่อให้เกิดผลกระทบน้อยที่สุดและเกิดประโยชน์สูงสุดสอดคล้องกับการพัฒนาการท่องเที่ยวของชุมชนเกาะพิทักษ์ จังหวัดชุมพร

หัวหน้าคณะวิจัย

เบญจมาศ ณ ทองแก้ว
สาขาวิชาพัฒนาการท่องเที่ยว
มหาวิทยาลัยแม่โจ้-ชุมพร
ที่อยู่ : มหาวิทยาลัยแม่โจ้-ชุมพร
ด.ละแม อ.ละแม
จ.ชุมพร 86170
Email : christagmy59@gmail.com

Carrying Capacity for Community Based Tourism at Koh Phithak, Chumphon Province Phases II

Abstract

This research is applied research. The objectives of this research were to access the carrying capacity and to design suitable impact protection system and determine the level of the number of tourists that do not damage tourism site. The studied area is Koh Phithak community is located in Langsuan district, Chumphon province. People participating in this research were self-selecting sample of young people, homestay group, housewife group, and Tambon administration. The researcher team ecology assessment of the concerning carrying capacity (garbage and quality of the environment), physical structures, and facilities, social psychology and economy. Leads the lesson leant to create the measure and mechanism to monitor by raising tourism carrying capacity to action.

The results of the study presented that the researcher set 27 indicators for tourism carrying capacity. Field studies and secondary data review were employed in collecting data. For the tourism carrying capacity assessment, we found that physical carrying capacity such as residential space, parking and rest rooms / toilets were used at moderate level (At & Approaching CC). Ecological carrying capacity, the waste management was at moderate level while water quality was below carrying capacity level (Below CC). For social psychology carrying capacity, it was at moderate level. Additionally, the water usage consumption was exceeded the carrying capacity (Exceeding CC).

The research team developed the suitable impact protection systems and policies, and management approaches under the idea of “Think Together, Do Together, Continue Together”. Many of the tourism carrying capacity management approaches were tested through actual practice. For instance, 5 waste management policies, 3 water quality control policies, 3 physical management policies, 4 facility management policies, and 3 psychology policies. The results of the approaches testing revealed that the aforementioned approaches are suitable for keeping tourism carrying capacity at a secure level and leading to the greatest benefits which hamonize with community-based tourism of Koh Phithak, Chumphon.

Head of Research Team

Benjamas Na Thongkaew

Tourism Development Program,
Maejo-Chumphon University

Address : Maejo-Chumphon University,

Lamae District, Chumphon 86170

Email : christagmy59@gmail.com

บทนำ

ดรธรณี (2546) กล่าวเกี่ยวกับหลักการพัฒนาและบริหารจัดการการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนว่า จะต้องยึดกรอบหลักการพัฒนาการบริหารจัดการที่มีองค์ประกอบ 4 ประการ ได้แก่ ด้านแหล่งท่องเที่ยวและทรัพยากร ด้านสิ่งอำนวยความสะดวกและบริการ ด้านการตลาดท่องเที่ยว และด้านบริหารจัดการ (ก) เกี่ยวกับทรัพยากรท่องเที่ยว ต้องมีการประเมินศักยภาพ การจำแนกเขต กำหนดขีดความสามารถรองรับการพัฒนาและการใช้ประโยชน์ ตั้งแต่สิ่งอำนวยความสะดวกประเภทต่างๆ สภาพแวดล้อมทางชีวกายภาพและด้านสังคมจิตวิทยา รวมถึงการบำรุงรักษา สภาพแวดล้อมของแหล่งทรัพยากรท่องเที่ยว และการควบคุมผลกระทบอันเกิดจากการพัฒนาสิ่งอำนวยความสะดวกและพฤติกรรมการใช้ประโยชน์ของนักท่องเที่ยว (ข) การพัฒนาสิ่งอำนวยความสะดวกต่างๆ ต้องคำนึงถึงความกลมกลืนกับสภาพภูมิทัศน์เดิม ผลัดถิ่นหรือกิจกรรมต้องสื่อให้เกิดความเข้าใจและตระหนักถึงคุณค่าของแหล่งทรัพยากรท่องเที่ยว ต้องสอดคล้องกับรูปแบบการท่องเที่ยวและขีดความสามารถรองรับได้ในทุกด้านของพื้นที่ ต้องมีข้อกำหนดกฎระเบียบที่ให้ความปลอดภัยแก่ชีวิตทรัพย์สิน และควรมีสุนัขบริการนักท่องเที่ยวและมัคคุเทศก์ท้องถิ่นนำเที่ยวและให้ความรู้ (ค) การตลาดท่องเที่ยว ปัจจัยที่ต้องคำนึง /ความต้องการและความคาดหวังของนักท่องเที่ยว /ความพึงพอใจของนักท่องเที่ยว และ (ง) การบริหารจัดการ ประกอบด้วยปัจจัยคือ วิสัยทัศน์และนโยบาย /องค์กรบริหารจัดการและบุคลากร /การมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วน / การกระจายผลประโยชน์อย่างเป็นธรรม / การติดตามและประเมินผลสัมฤทธิ์ และอื่นๆ เช่น การวิเคราะห์การลงทุน และจุดคุ้มทุน เป็นต้น

การกำหนดขีดความสามารถในการรองรับได้ทางการท่องเที่ยว (Tourism Carrying Capacity) ถือเป็นเครื่องมือสำคัญที่นำมาประยุกต์ใช้กับกิจกรรมท่องเที่ยวของมนุษย์ที่มีผลต่อพื้นที่และสิ่งแวดล้อม โดยการกำหนดจำนวนนักท่องเที่ยวให้มีปริมาณที่เหมาะสมกับความสามารถรองรับได้ของพื้นที่ ระบบสิ่งแวดล้อม และระบบการจัดการแหล่งนันทนาการ ตามแนวคิดที่ว่าปริมาณหรือจำนวนนักท่องเที่ยวดังกล่าวต้องไม่ทำให้เกิดผลกระทบต่อพื้นที่นั้นๆจนไม่สามารถดำเนินกิจกรรมและหน้าที่ได้อย่างเหมาะสมอีกต่อไป (ดรธรณี 2546)

จากการศึกษาของ สภาการเดินทางและการท่องเที่ยวโลก (World Travel and Tourism Council – WTTC) เพื่อกำหนดแนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน โดยประยุกต์แผนปฏิบัติการ Agenda 21 ภายใต้การสนับสนุนจาก สมาคมอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวนานาชาติ 22 องค์กร ได้มีการพัฒนา “โครงการมาตรฐานโลกสีเขียว The Green Globe Standard” เพื่อดำเนินการจัดการและกำหนดมาตรฐานคุณภาพสิ่งแวดล้อมสำหรับองค์กรภาคเอกชน ซึ่งรวมถึงธุรกิจการท่องเที่ยวของชุมชนและมาตรฐานสิ่งแวดล้อมสำหรับแหล่งท่องเที่ยว โดยได้มีการกำหนดตัวชี้วัดมาตรฐานไว้ เช่น (1) ความสามารถขององค์กรที่รับผิดชอบจัดการทรัพยากรท่องเที่ยวในการดูแลรักษาและปกป้องทรัพยากรท่องเที่ยวให้มีความยั่งยืน ปัจจัยชี้วัด ได้แก่ งบประมาณองค์กรท้องถิ่น บุคลากรทั้งจำนวน และคุณภาพ เวลา และความสนใจขององค์กรท้องถิ่น (2) ผลการดำเนินการในการจัดการทรัพยากรท่องเที่ยวขององค์กรท้องถิ่นเพื่อรักษาคุณภาพของทรัพยากรท่องเที่ยว มีปัจจัยชี้วัด เช่น การดูแลรักษาความสะอาดแหล่งท่องเที่ยว การดูแลและบำรุงรักษาสสิ่งอำนวยความสะดวกต่างๆ ความหลากหลายของชนิดพันธุ์พืช / สัตว์ในแหล่งท่องเที่ยว ฯลฯ (3) การวางแผนการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน มีปัจจัยชี้วัดได้แก่ องค์กรท้องถิ่นมีแผนการพัฒนามีเป้าหมายและวัตถุประสงค์ที่สอดคล้องตอบสนองต่อหลักการการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน และในแผนมีกิจกรรมการดำเนินการที่ชัดเจนในการตอบสนองเป้าหมายการพัฒนานั้นๆ

นอกจากนั้น ผลการศึกษายังได้ระบุถึงตัวชี้วัดที่เป็นมาตรฐานอื่นๆ ด้วย เช่น การออกแบบสาธารณูปโภคและสิ่งอำนวยความสะดวกต่างๆ ให้สอดคล้องกลมกลืนกับท้องถิ่น การแลกเปลี่ยนข้อมูล ทักษะความรู้ต่างๆ ระหว่างท้องถิ่นด้วยกัน การฝึกอบรมและเพิ่มพูนความรู้จิตสำนึกของคนในท้องถิ่น การมีส่วนร่วมของผู้เกี่ยวข้องทุกฝ่าย ซึ่งประกอบด้วยสัดส่วนของคนท้องถิ่นที่เข้าร่วม ลักษณะการมีส่วนร่วม ความถี่ของการมีส่วนร่วม ความคิดเห็นและความเต็มใจของประชาชนในท้องถิ่นนั้นๆ นอกจากนั้น ยังมีเรื่องของการประเมินผลการจัดการ ความสอดคล้องและครอบคลุมถึงเป้าหมายประเด็นการคุ้มครองรักษาทรัพยากรและเรื่องพันธมิตรเครือข่ายที่สนับสนุนหรือร่วมมือในการจัดการให้เกิดความยั่งยืนร่วมกันอีกด้วย

แผนที่เกาะพิทักษ์และสภาพทั่วไปของชุมชนเกาะพิทักษ์

จากการวิเคราะห์สถานการณ์และประเมินทิศทางของการพัฒนาการท่องเที่ยวโดยชุมชนของประเทศไทย พบว่าองค์ความรู้ที่ยังขาดและเป็นความต้องการของสังคมในการพัฒนาการท่องเที่ยวโดยชุมชน คือประเด็นการศึกษาขีดความสามารถในการรองรับการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) ฝ่ายอุตสาหกรรม ได้ให้การสนับสนุนชุดโครงการวิจัย “การศึกษารูปแบบ (Model) การจัดการขีดความสามารถในการรองรับการท่องเที่ยวโดยชุมชน” ประกอบด้วย 4 โครงการย่อยแยกตามความแตกต่างของบริบทพื้นที่ในประเทศไทย ได้แก่ 1) โครงการศึกษาขีดความสามารถในการรองรับการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน แม่กำปอง อำเภอแม่ออน จังหวัดเชียงใหม่ 2) โครงการศึกษาขีดความสามารถในการรองรับการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน บ้านถ้ำปลา ตำบลโป่งงาม อำเภอแม่สาย จังหวัดเชียงราย 3) โครงการศึกษาขีดความสามารถในการรองรับการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน บางน้ำผึ้ง อำเภอพระประแดง จังหวัดสมุทรปราการ และ 4) โครงการศึกษาขีดความสามารถในการรองรับการ

จัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนเกาะพิทักษ์ อำเภอหลังสวน จังหวัดชุมพร โดยเน้นสร้างกระบวนการศึกษา และจำแนกสภาพปัญหาร่วมกันระหว่างนักวิชาการกับชุมชนท้องถิ่นออกเป็น 4 ด้าน คือ นิเวศวิทยาชุมชน สังคมจิตวิทยา กายภาพการจัดการสิ่งอำนวยความสะดวก และด้านเศรษฐกิจ มีขอบเขตการดำเนินงานครอบคลุมการพัฒนาตัวชี้วัดประเมินขีดความสามารถในการรองรับการท่องเที่ยว สร้างเครื่องมือเก็บรวบรวมข้อมูล และสร้างกลไกเฝ้าระวังที่ชุมชนสามารถใช้ติดตามผลกระทบได้เอง

ชุมชนเกาะพิทักษ์ ตั้งอยู่หมู่ที่ 14 ตำบลบางน้ำจืด อำเภอหลังสวน จังหวัดชุมพร นับเป็นหมู่บ้านเดียวของจังหวัดชุมพรที่มีเนื้อที่เป็นเกาะทั้งหมด ห่างจากฝั่งประมาณ 1 กิโลเมตร ชุมชนเกาะพิทักษ์เป็นที่รู้จักอย่างกว้างขวางเรื่องความเข้มแข็งในการต่อสู้เพื่อป้องกันและรักษาทรัพยากรทางทะเลรอบเกาะ โดยเฉพาะเกาะคราม ซึ่งเป็นเกาะที่มีความหลากหลายทางชีวภาพของทรัพยากรทางทะเลทำให้ชุมชนได้รับรางวัล “หมู่บ้านอนุรักษ์ชายฝั่งทะเลดีเด่น” ในปี พ.ศ. 2545 ปัจจุบันชุมชนเกาะพิทักษ์กลายเป็น

แหล่งท่องเที่ยวที่มีชื่อเสียงอีกแห่งหนึ่งในระดับภาคใต้ และภาคกลาง อย่างไรก็ตามแม้ว่าสถานการณ์การท่องเที่ยวกำลังดำเนินไปอย่างต่อเนื่องและดีขึ้นเรื่อยๆ แต่สิ่งที่คนในชุมชนต้องคำนึงถึงคือ แนวทางการติดตามประเมินผลกระทบที่สูงขึ้นตามปริมาณนักท่องเที่ยวที่มาเยือนตามวัตถุประสงค์แตกต่างกัน อาจก่อให้เกิดผลกระทบทางการท่องเที่ยว จนนำไปสู่ความถดถอยของคุณภาพประสบการณ์ที่นักท่องเที่ยวที่พึงจะได้รับ สำหรับเป้าหมายโครงการประเมินขีดความสามารถในการรองรับได้การท่องเที่ยวของเกาะพิทักษ์ ในปีที่ 2 เป็นการศึกษาวิจัยต่อเนื่องจากงานวิจัยปีที่ 1 ซึ่งชุมชนได้วิเคราะห์ผลกระทบร่วมกันว่าจุดวิกฤติที่สำคัญที่สุดคือด้านนิเวศ รองลงมาคือด้านสังคมจิตวิทยา และด้านกายภาพตามลำดับ ดังนั้นทีมวิจัยจึงเลือกประเด็นเพื่อการศึกษาเชิงลึก เน้นการทดลองปฏิบัติการโดยการนำผลการประเมินขีดความสามารถในการรองรับการท่องเที่ยวมาสร้างมาตรการ และกลไกเฝ้าระวังผลกระทบที่เหมาะสมต่อการรองรับปริมาณนักท่องเที่ยวให้อยู่ในระดับที่ไม่ก่อให้เกิดความเสียหายต่อการท่องเที่ยวมาสู่การปฏิบัติจริง เพื่อให้ได้มาซึ่งมาตรการจัดการที่เหมาะสมและพัฒนาให้สอดคล้องกับการท่องเที่ยวของชุมชนเกาะพิทักษ์ จังหวัดชุมพร สรุปได้ดังนี้

- ด้านกายภาพ พบผลกระทบด้านลบบางส่วน ควรสร้างแนวทางจัดการเฉพาะด้าน

- ด้านนิเวศ ควรศึกษาเรื่องการจัดการขยะ และการจัดการคุณภาพน้ำ

- ด้านสังคม วัฒนธรรม ไม่พบผลกระทบด้านลบ และอยู่ในระดับที่ชุมชนจัดการได้

- ด้านเศรษฐกิจ ไม่พบผลกระทบด้านลบ และอยู่ในระดับที่ชุมชนจัดการได้

- ด้านจิตวิทยา ควรศึกษาความพึงพอใจและความแออัดของนักท่องเที่ยว

แนวคิดทฤษฎีที่ใช้ในการวิจัย

ในการวิจัยนี้ นักวิจัยได้ศึกษาแนวคิดทฤษฎีเพื่อประกอบการวิจัยดังนี้

- แนวคิดเกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศโดยชุมชน อ้างอิงหลักการท่องเที่ยวเชิงนิเวศโดยชุมชน อุยาหวี (2544) และ ดรธรณี (2545 2546)

- แนวคิดหลักการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน Sustainable Tourism อ้างอิง ดรธรณี (2546)

- แนวคิดเกี่ยวกับตัวชี้วัดการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน อ้างอิงผลการศึกษาของสภาการเดินทางและการท่องเที่ยวโลก (World Travel and Tourism Council – WTTC) อ้างอิง ดรธรณี (2546)

- แนวคิดขีดความสามารถในการรองรับได้ด้านการท่องเที่ยว Tourism Carrying Capacity – TCC อ้างอิง Wagar (1964) และ ดรธรณี (2546) ซึ่งกล่าวถึงความหมายของขีดความสามารถในการรองรับว่า คือระดับของการใช้ประโยชน์ด้านนันทนาการ ซึ่งพื้นที่สามารถรองรับได้ ทั้งยังสามารถให้ประสบการณ์ และคุณภาพของนันทนาการที่ยั่งยืน โดยระดับของการใช้ประโยชน์ด้านนันทนาการสูงสุดที่ก่อให้เกิดผลกระทบไม่เกินค่ามาตรฐานที่กำหนดไว้ ส่วนขีดความสามารถในการรองรับได้ด้านการท่องเที่ยว คำนึงถึงองค์ประกอบ 4 ด้าน คือ (1) ด้านสุขภาพ (2) ด้านสังคมวัฒนธรรม (3) ด้านสังคมจิตวิทยา (4) ด้านการจัดการ ว่าแหล่งท่องเที่ยวนั้นๆ สามารถรองรับกิจกรรมได้มากน้อยเพียงใด นอกจากนั้น ยังอ้างอิงจากแนวคิดเกี่ยวกับขีดความสามารถในการรองรับได้ของ ดรธรณี (2546) ที่กล่าวว่า การใช้แนวคิดของขีดความสามารถในการรองรับได้ จำเป็นต้องพิจารณาขีดความสามารถในการรองรับได้ในแต่ละด้านไปพร้อมๆ กัน โดยขีดความสามารถด้านใดมีค่าต่ำสุดเป็นตัวกำหนดระดับขีดความสามารถรวมของแหล่งท่องเที่ยวนั้นๆ และอ้างอิงจากคณะวนศาสตร์ (2548) เป็นต้น

- แนวคิดเกี่ยวกับการกำหนดปัจจัยชี้วัดและเกณฑ์การประเมินขีดความสามารถในการรองรับการท่องเที่ยว / นันทนาการ ซึ่งได้จากการสำรวจข้อมูลปฐมภูมิในพื้นที่และการศึกษาเอกสาร สามารถสรุปแยกตามกลุ่มปัจจัยได้ดังนี้ (1) ขีดความสามารถในการรองรับด้านนิเวศ หรือสิ่งแวดล้อม (2) ขีดความสามารถในการรองรับด้านกายภาพ และสิ่งอำนวยความสะดวก (3) ขีดความสามารถในการรองรับด้านการจัดการ (4) ขีดความสามารถในการรองรับด้านสังคมวัฒนธรรม สังคมจิตวิทยา (5) ขีดความสามารถในการรองรับด้านเศรษฐกิจ ซึ่งสามารถกำหนดเป็นตัวชี้วัดได้เป็น 24 ตัวชี้วัด

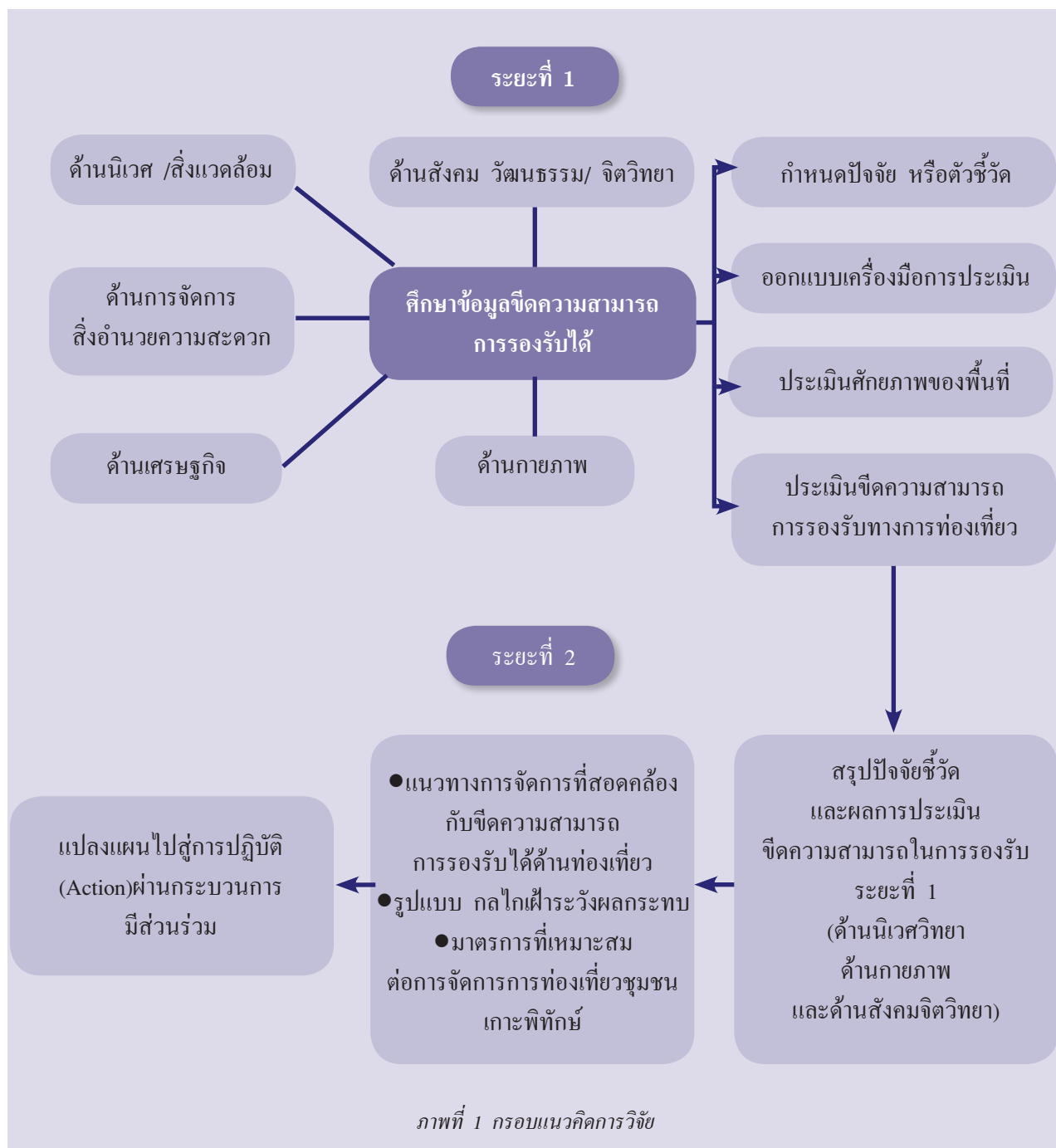
- แนวคิดเกี่ยวกับการบริหารจัดการน้ำ อ้างอิง สิทธิชัย (2545) และ เกษม (2526) มลพิษทางทะเล / แหล่งกำเนิดมลพิษจากชายฝั่ง / แหล่งกำเนิดมลพิษทางทะเล / ลักษณะของมลพิษทางน้ำ มีตารางแสดงค่ามาตรฐาน

คุณภาพน้ำทะเล อ้างอิงจากประกาศคณะกรรมการสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ ฉบับที่ 27 (พ.ศ. 2549)

-แนวคิดเกี่ยวกับ EM (Effective Micro-organisms) ซึ่งเป็นผลิตภัณฑ์ที่มีต้นกำเนิดจากประเทศญี่ปุ่น คือการใช้กลุ่มของจุลินทรีย์ที่มีความสามารถในการย่อยสลายสารอินทรีย์หลายชนิด นำมาผลิตสิ่งที่เรียกว่า EM Ball หรือก้อนจุลินทรีย์ที่สามารถนำไปใช้ในการบำบัดน้ำเสีย

กรอบแนวคิดการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยจัดกระบวนการดำเนินงานออกเป็น 2 ระยะ คือระยะที่ 1 ได้ทำการประเมินศักยภาพแหล่งท่องเที่ยว กำหนดปัจจัยชี้วัดและ ประเมินขีดความสามารถในการรองรับฯ สำหรับระยะที่ 2 จะทำการสรุปผลการประเมินขีดความสามารถในการรองรับ (Carrying Capacity) ทางการท่องเที่ยว สร้างกลไก มาตรการจัดการและแปลงแผนไปสู่การปฏิบัติผ่านกระบวนการมีส่วนร่วมของชาวบ้านสอดคล้องกับการพัฒนาการท่องเที่ยวของชุมชนเกาะพิทักษ์ จังหวัดชุมพร

ภาพที่ 1 กรอบแนวคิดการวิจัย

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงประยุกต์ มีการกำหนดประเด็นเกณฑ์ตัวชี้วัดในการประเมินขีดความสามารถในการรองรับการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน รวมทั้งการออกแบบเครื่องมือเพื่อประเมินขีดความสามารถในการรองรับการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน(ในระยะที่1) นำไปสู่การหามาตรการ กลไกเฝ้าระวัง และแนวทางในการจัดการขีดความสามารถในการรองรับการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน เพื่อป้องกันผลกระทบและปัญหาที่เกิดขึ้นจากการท่องเที่ยว (ในระยะที่ 2)

พื้นที่ที่ใช้ในการวิจัย ชุมชนเกาะพิทักษ์หมู่ที่ 14 ตำบลบางน้ำจืด อำเภอหลังสวน จังหวัดชุมพร

ประชากรที่เข้าร่วมในการวิจัย ประกอบด้วยกลุ่มเยาวชน กลุ่มโฮมสเตย์ กลุ่มแม่บ้าน และสมาชิก อบต. ซึ่งจัดตั้งขึ้นเป็นทีมวิจัยชาวบ้าน

การเก็บรวบรวมข้อมูล

1) ประเมินขีดความสามารถในการรองรับด้านนิเวศ (ขยะและคุณภาพน้ำทะเล) ด้านกายภาพและสิ่งอำนวยความสะดวก ด้านสังคมจิตวิทยา และด้านเศรษฐกิจตามตัวชี้วัดที่กำหนดไว้ในระยะที่ 1 โดยกำหนดระดับขีดความสามารถการรองรับได้ โดยจำแนกออกเป็น 4 ระดับ คือ

(1.1) ระดับผลกระทบต่ำ (Below CC)

มีระดับการใช้ประโยชน์น้อยกว่าร้อยละ 50

(1.2) ระดับผลกระทบปานกลาง (At & Approaching)

มีระดับการใช้ประโยชน์ร้อยละ 50-80

(1.3) ระดับผลกระทบสูง (Exceeding CC มีระดับ

การใช้ประโยชน์ร้อยละ 81-100

(1.4) ระดับผลกระทบรุนแรง (Over CC) มีระดับ

การใช้ประโยชน์มากกว่าร้อยละ 100

2) สร้างมาตรการ และกลไกเฝ้าระวังผลกระทบที่เหมาะสมต่อการรองรับปริมาณนักท่องเที่ยวและแปลงมาสู่การปฏิบัติจริงพร้อมสรุปผล

3) ทดลองปฏิบัติเพื่อค้นหากลไกเฝ้าระวัง และมาตรการจัดการขีดความสามารถในการรองรับด้านการจัดการขยะ การจัดการคุณภาพน้ำ ด้านกายภาพ และด้านสังคมจิตวิทยา

ขั้นตอนการดำเนินการ

- แผนงานการจัดการด้านขยะ (ก) จัดตั้งทีมวิจัยชาวบ้าน (ข) เติมความรู้เรื่องผลกระทบจากขยะ รวมทั้งแนวทางการจัดการขยะที่เหมาะสม (ค) สรุปการเปลี่ยนแปลงและผลกระทบที่ได้จากการประเมินขีดความสามารถในการรองรับด้านขยะ (ง) สร้างกระบวนการคัดแยกขยะ (จ) สร้างมาตรการให้นักท่องเที่ยวนำขยะกลับขึ้นฝั่ง (ฉ) จัดทำเตาเผาขยะอย่างง่าย (ช) กำหนดจุดรวบรวมขยะประเภทที่สามารถขยายผลสู่การสร้างรายได้ เช่น ขวดพลาสติก ทั้งนี้โดยใช้เครื่องมือการวิจัยประกอบด้วย (1)

การจัดเวทีประชุมชาวบ้าน เพื่อถอดบทเรียนเรื่องปัญหาการเกิดขยะ และการจัดการขยะที่ผ่านมา (2) การประเมินขีดความสามารถในการรองรับได้ด้านขยะ โดยเปรียบเทียบปริมาณขยะกับช่องทางในการกำจัดขยะ (3) ทดลองนำมาตรการจัดการขยะมาปฏิบัติจริงและสรุปผล

- แผนการจัดการด้านสังคมจิตวิทยา (ก) จัดเวทีประชุมชาวบ้านเพื่อ

จัดเวทีประชุมชาวบ้านเพื่อรวบรวมข้อมูลพื้นฐานของนักท่องเที่ยวที่มาเยือน

รวบรวมข้อมูลพื้นฐานนักท่องเที่ยวที่มาเยือน (ข) วิเคราะห์ผู้ใช้ประโยชน์หรือคือการวิเคราะห์นักท่องเที่ยวที่เข้ามาประกอบกิจกรรมนันทนาการในพื้นที่ โดยศึกษาประเด็นภูมิหลัง กิจกรรม ความคาดหวัง ความพึงพอใจ การรับรู้ความแออัด และข้อเสนอแนะ (ค) ประเมินขีดความสามารถในการรองรับได้ด้านสังคมจิตวิทยา ทั้งนี้ โดยใช้เครื่องมือคือ (1) แบบสอบถามนักท่องเที่ยวและบรรยายพรรณนาข้อมูลด้วยสถิติพื้นฐาน (2) สมุดเยี่ยมนักท่องเที่ยว (3) สื่อนิเทศการเพื่อให้ข้อมูลนักท่องเที่ยวเกี่ยวกับพื้นที่กิจกรรมและกฎระเบียบต่างๆ ภายในบ้านพักโฮมสเตย์ทุกหลัง

- แผนงานการจัดการคุณภาพน้ำ (ก) กำหนดจุดในการเก็บตัวอย่างน้ำทะเล 4 ครั้ง / วัน (ข) เก็บและวิเคราะห์ข้อมูลคุณภาพน้ำเบื้องต้นตามตัวชี้วัด ดังนี้ ค่าปริมาณออกซิเจนที่ละลายน้ำ (Dissolved Oxygen, DO: mg/l) อุณหภูมิ (Temperature: °C) ค่าความเป็นกรด-ด่าง (pH) ค่าฟอสฟอรัสที่อยู่ในรูปฟอสเฟต (Phosphorus/Phosphate, PO₄: mg/l) ค่าความกระด้าง (Hardness : mg/l) และความเค็ม (Salinity : ppt) โดยผลการวิเคราะห์จะนำมาเปรียบเทียบกับมาตรฐานคุณภาพน้ำชายฝั่ง (ค) ส่งเสริมและฝึกอบรมให้ทุกครัวเรือนทำน้ายาเนกประสงค์ (ง) ศึกษาชนิดความหลากหลายของแพลงก์ตอนพืชที่พบบริเวณชายฝั่งทะเล (จ) สรุป ทั้งนี้โดยใช้เครื่องมือเก็บรวบรวมและวิเคราะห์ข้อมูลคือ (1) ออกซิเจนละลายน้ำวัดโดยใช้เครื่องมือวัดปริมาณออกซิเจนที่ละลายในน้ำ DO Meter (2) อุณหภูมิวัดโดยใช้เครื่องมือวัดปริมาณออกซิเจนที่ละลายในน้ำ (3) ค่าความเป็นกรด-ด่าง วัดโดยใช้เครื่องทดสอบอย่างง่าย (4) จำแนกชนิดของแพลงก์ตอนพืชโดยใช้กล้องจุลทรรศน์ Olympus CX31

นักท่องเที่ยวเรียนรู้วิถีชีวิตประมงพื้นบ้าน

ผลการวิจัย

จากการศึกษาได้แบ่งผลการศึกษออกเป็น 3 ส่วน ได้แก่ (1) สรุปผลการกำหนดปัจจัยชี้วัดติดตามผลกระทบทางการท่องเที่ยวจากระยะที่ 1 (2) ผลการประเมินขีดความสามารถในการรองรับได้ทางการท่องเที่ยว และ (3) กลไกและมาตรการจัดการขีดความสามารถในการรองรับได้ปรากฏรายละเอียด ดังนี้

1. ผลการกำหนดปัจจัยชี้วัดขีดความสามารถในการรองรับทางการท่องเที่ยว

จากผลการศึกษาผู้วิจัยกำหนดปัจจัยชี้วัดขีดความสามารถในการรองรับทางการท่องเที่ยว ดังนี้ 1) ด้านนิเวศวิทยา 10 ตัวชี้วัด ได้แก่ สภาพภูมิทัศน์ ปริมาณขยะ ช่องทางการจัดการขยะออกซิเจนละลายน้ำ อุณหภูมิ ความเป็นกรด-ด่าง ค่าฟอสฟอรัสที่อยู่ในรูปฟอสเฟต ค่าความกระด้าง ความเค็ม และความหลากหลายของแพลงก์ตอนพืช 2) ด้านกายภาพและสิ่งอำนวยความสะดวก 8 ตัวชี้วัด ได้แก่ พื้นที่เล่นน้ำ เส้นทางเดินศึกษาธรรมชาติ พื้นที่ปิกนิก พื้นที่นอน จำนวนชุดเครื่องนอน ห้องน้ำ/ ห้องสุขา น้ำใช้เพื่ออุปโภค และพื้นที่ลานจอดรถ 3) ด้านสังคมจิตวิทยา 4 ตัวชี้วัด ได้แก่ การรับรู้ถึงความแออัด ความพึงพอใจ ความรู้สึกปลอดภัย และความต้องการกลับมาเยือนซ้ำ 4) ด้านเศรษฐกิจ 5 ตัวชี้วัด ได้แก่ รายได้ที่เพิ่ม

ขึ้น การจัดสรรรายได้ กระบวนการรับนักท่องเที่ยว ด้าน กฎ ระเบียบการปฏิบัติตัว และการบริหารจัดการ รวมทั้งสิ้น 27 ตัวชี้วัด โดยผ่านวิธีการเก็บรวบรวมข้อมูลภาคสนามควบคู่กับการรวบรวมข้อมูลทุติยภูมิ

2. สรุปผลการประเมินขีดความสามารถในการรองรับได้ทางการท่องเที่ยว

ผลการประเมินขีดความสามารถในการรองรับทางการท่องเที่ยว พบว่าขีดความสามารถในการรองรับได้ด้านกายภาพและสิ่งอำนวยความสะดวก ได้แก่ พื้นที่พักค้าง พื้นที่ลานจอดรถ และห้องน้ำ-ห้องสุขา มีระดับการใช้ประโยชน์ปัจจุบันอยู่ในระดับปานกลางของขีดความสามารถในการรองรับ (At & Approaching CC) ด้านนิเวศวิทยาชุมชน ได้แก่ การจัดการขยะมีการใช้ประโยชน์อยู่ในระดับปานกลางของขีดความสามารถในการรองรับได้ (At & Approaching CC) ขณะที่ด้านคุณภาพน้ำมีการใช้ประโยชน์อยู่ในระดับต่ำกว่าขีดความสามารถในการรองรับ

ได้ของพื้นที่(Below CC) ด้านสังคมจิตวิทยา พบว่ามีการใช้ประโยชน์อยู่ในระดับปานกลางของขีดความสามารถในการรองรับได้ (At & Approaching CC) และน้ำเพื่อการอุปโภคมีการใช้ประโยชน์อยู่ในระดับใกล้เคียงขีดความสามารถในการรองรับได้ของพื้นที่ (Exceeding CC) (ตารางที่ 1)

นอกจากนี้ยังพบแพลงก์ตอนพืช จำนวน 1 ดิวิชั่น คือ ดิวิชั่น Chromophyta มี 12 สกุล ดังนี้ *Alexandrium* sp., *Chaetoceros holsaticus*, *Coscinodiscus* sp., *Chaetoceros* sp., *Cerataulina bicornis*, *Dinophysis milles*, *Fragilaria capucina*, *Thalassionema* sp., *Protoperidinium* sp., *Rhizosolenia* sp., *Ditylum sol*, *Odontella* sp. ซึ่งถือเป็นแพลงก์ตอนที่มีความหลากหลาย และเป็นประโยชน์ต่อสัตว์น้ำ ไม่พบชนิดแพลงก์ตอนที่มีการสร้างสารพิษ

ตารางที่ 1 แสดงผลการประเมินขีดความสามารถในการรองรับได้ด้านการท่องเที่ยวชุมชนเกาะพิทักษ์

ปัจจัยชี้วัดขีดความสามารถในการรองรับ	ระดับขีดความสามารถในการรองรับได้
ด้านนิเวศวิทยา - ขยะ - คุณภาพน้ำ	At & Approaching Below CC
ด้านกายภาพและสิ่งอำนวยความสะดวก - พื้นที่บ้านพักโฮมสเตย์ - พื้นที่ลานจอดรถ	At & Approaching At & Approaching
ด้านกายภาพและสิ่งอำนวยความสะดวก - ชุดเครื่องนอน - ห้องอาบน้ำ/ ห้องสุขา - น้ำเพื่อการอุปโภค	Below CC At & Approaching Exceeding CC
ด้านสังคมจิตวิทยา - ความพึงพอใจรวมต่อแหล่งท่องเที่ยว - ความรู้สึกแออัดของนักท่องเที่ยว - การรับรู้ถึงความแออัดของชาวบ้าน - ความรู้สึกปลอดภัย - ความต้องการกลับมาเยือนซ้ำ	Below CC At & Approaching At & Approaching Below CC Below CC

3. มาตรการ กลไก เฝ้าระวังการจัดการที่ สอดคล้องกับขีดความ สามารถในการรองรับ

จากการศึกษาผลการ
ประเมินขีดความสามารถใน
การรองรับได้ของพื้นที่และ
การวิเคราะห์ผลกระทบด้าน
นิเวศวิทยาชุมชน ด้าน
กายภาพและด้านสังคม
จิตวิทยาของเกาะพิทักษ์ ทีม
วิจัยได้นำบทเรียนดังกล่าว
มาสร้างมาตรการ กลไกเฝ้า
ระวัง และชุดความรู้ด้าน
การบริหารจัดการ เพื่อมุ่ง
เน้นให้นักท่องเที่ยว และ

จุดเก็บขยะบนฝั่งที่อำนวยความสะดวกให้พ่อค้ารับซื้อของเก่ามารับ

ชุมชนเกิดความตระหนัก ปรับเปลี่ยนพฤติกรรมทาง
ท่องเที่ยวให้เหมาะสมและลดผลกระทบทางการท่องเที่ยวให้เกิด
ขึ้นน้อยที่สุด โดยสร้างมาตรการที่นำไปสู่การปฏิบัติแบบ
ต่อยอดจากสิ่งเดิมและพัฒนาให้ดีขึ้นภายใต้แนวคิด “คิด
ร่วม ทำร่วม ต่อยอดร่วมกัน” ดังนี้

1. มาตรการจัดการขีดความสามารถในการรองรับ ได้ด้านขยะ

มาตรการที่ 1: คัดแยกขยะเปียก ขยะแห้ง ขยะ
ประเภทขวดและจัดทำเตาเผาขยะอย่างง่ายสำหรับกำจัดขยะ
แห้งที่จำเป็นต้องเผาในพื้นที่และควบคุมพฤติกรรมเผา
ขยะไม่เป็นที่ของชาวบ้าน

มาตรการที่ 2: จัดทำจุดทิ้งขยะประเภทขวดของ
ชุมชนบนฝั่งให้ชาวบ้านและนักท่องเที่ยวนำขยะประเภท
ขวดไปทิ้งในจุดที่จัดเตรียมไว้อำนวยความสะดวกต่อการรับ
ซื้อของพ่อค้า

มาตรการที่ 3: ชาวบ้านร่วมเก็บขยะภายในชุมชน
สร้างรายได้เสริม และจัดทำบัญชีเพื่อแสดงรายได้ที่เกิดขึ้น
จากการขายขยะเพื่อสร้างแรงจูงใจในทางปฏิบัติอีกทางหนึ่ง

มาตรการที่ 4 : จัดทำนิทรรศการแสดงผล/ข้อ
เท็จจริงเกี่ยวกับปริมาณขยะที่เกิดขึ้นในชุมชนทั้งจากชาว
บ้าน นักท่องเที่ยว และการพัดพามาจากน้ำทะเล เพื่อชี้แจง
ปัญหาการจัดการและขอความร่วมมือลดปริมาณขยะจากนัก
ท่องเที่ยว

มาตรการที่ 5: ฝึกอบรมการเลี้ยงไส้เดือนดินกำจัด
ขยะอินทรีย์ในชุมชน เพื่อพัฒนากลไกการจัดการขยะ
อินทรีย์ให้มีประสิทธิภาพ และเป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม

2. มาตรการจัดการคุณภาพน้ำของชุมชนเกาะพิทักษ์

มาตรการที่ 1: จัดทำบ่อบำบัดน้ำทิ้งจากห้องน้ำ และ
ห้องครัวภายในครัวเรือน

มาตรการที่ 2: จัดทำน้ำยาเอนกประสงค์จากน้ำหมัก
จุลินทรีย์ปราศจากสารเคมีใช้ในครัวเรือน

มาตรการที่ 3: จัดทำจุลินทรีย์ก้อน (EM Ball) ฟื้นฟู
คุณภาพน้ำ และสร้างความตระหนักต่อการอนุรักษ์
ทรัพยากรธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อมแก่นักท่องเที่ยว และ
ชุมชน

3. มาตรการจัดการขีดความสามารถในการรองรับ ได้ด้านกายภาพและสิ่งอำนวยความสะดวก

3.1 ด้านพื้นที่

มาตรการที่ 1 : กำหนดข้อตกลงร่วม และจัดทำ
แปลนบ้านพักโฮมสเตย์เพื่อควบคุมการขยายตัวของทาง
ท่องเที่ยวที่อาจส่งผลกระทบต่อด้านอื่นๆ เช่น การจัดการขยะ
น้ำเพื่ออุปโภค เป็นต้น

มาตรการที่ 2 : แผนการจัดการต้นทุนการบริหาร
จัดการนักท่องเที่ยว โดยการกระจายจำนวนนักท่องเที่ยวที่
มีสมาชิกภายในกลุ่มขนาดใหญ่ให้เหมาะสมกับบ้านพัก
และสร้างกลไกรวมกลุ่มเจ้าของบ้านพักประกอบอาหาร

รองรับนักท่องเที่ยวที่มาเยือนด้วยกัน

มาตรการที่ 3 : จัดภูมิทัศน์หลังบ้านหรือจัดทำโครงการสวนครัวหลังบ้าน ตามแนวคิด “จัดระเบียบชุมชนให้น่ามอง น่าอยู่ในสายตานักท่องเที่ยว” ถือเป็นกระบวนการต่อยอดจากการสร้างบ่อบำบัดน้ำทิ้งของชุมชน โดยนำน้ำจากบ่อบำบัดไปใช้ในการดูแลพืชผักสวนครัวอีกต่อหนึ่ง รวมถึงสร้างแรงจูงใจโดยการให้รางวัลบ้านพักสีเขียวผ่านการประเมินจากคณะกรรมการทั้งภายในและภายนอก

3.2 น้ำเพื่อการอุปโภค

สำหรับการจัดการน้ำเพื่อการอุปโภค ชุมชนได้มีการบริหารจัดการน้ำให้เกิดเป็นแผนหมู่บ้าน และผลักดันเข้าสู่องค์การบริหารส่วนตำบลบางน้ำจืดให้รับทราบผลกระทบเพื่อบรรจุแผนการจัดการน้ำไว้ในปีงบประมาณ 2557 ต่อไป

3.3 ด้านสิ่งอำนวยความสะดวกและบริการ

มาตรการที่ 1 : ดูแลความปลอดภัยต่อชีวิตและทรัพย์สินจากการท่องเที่ยวอย่างเข้มงวด เช่น จัดเตรียมเสื้อชูชีพสำหรับเรือโดยสารรับ-ส่งนักท่องเที่ยว สื่อความหมายหรือชี้แจงวิธีการใช้อุปกรณ์ดำน้ำที่ถูกต้อง เป็นต้น

มาตรการที่ 2 : พัฒนามาตรฐานการบริการนักท่องเที่ยวทั้งที่เกี่ยวข้องกับที่พัก อาหาร สถานภูมิทัศน์ การรักษาสีสิ่งแวดล้อมและประหยัดพลังงาน

มาตรการที่ 3 : พัฒนาชาวบ้านเป็นมัคคุเทศก์ท้องถิ่นที่มีทักษะด้านการสื่อความหมายการท่องเที่ยว และการ

ช่วยเหลือ/ป้องกันอุบัติเหตุทางน้ำ

4. มาตรการจัดการด้านสังคมจิตวิทยา

มาตรการที่ 1 : จัดทำสมุดเยี่ยมที่มีระบบติดตามประเมินผลกระทบทางสังคมจิตวิทยา ประกอบด้วยข้อมูลทั่วไป ความพึงพอใจ การรับรู้แออัดและข้อเสนอแนะของนักท่องเที่ยวต่อการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างต่อเนื่องและเป็นระบบ

มาตรการที่ 2 : จัดทำนิทรรศการภายในบ้านพักโฮมสเตย์ และพัฒนาระบบสื่อความหมายสำหรับการท่องเที่ยว บอกเล่าเรื่องราวคุณค่าธรรมชาติที่ผูกพันกับ “วิถีชีวิตผู้คน ท้องทะเล และผืนแผ่นดิน” สอดแทรกข้อคิด และกระตุ้นให้นักท่องเที่ยวเกิดพฤติกรรมการณ์อนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ วิถีชีวิตชุมชนท้องถิ่น และวัฒนธรรม

มาตรการที่ 3: กำหนดช่วงเวลาของกิจกรรมร้องเพลงคาราโอเกะเพื่อลดความขัดแย้งในการกิจกรรมนันทนาการและผลกระทบต่อการดำเนินวิถีชีวิตของชาวบ้าน

การนำไปใช้ประโยชน์

ผลลัพธ์จากมาตรการจัดการขีดความสามารถในการรองรับได้ทางการท่องเที่ยว พบว่าทัศนียภาพภายในชุมชนมีความสวยงามขึ้น มีการสร้างผลิตผลทางการเกษตรด้วยการจัดทำสวนครัวหลังบ้านร่วมกับมาตรการจัดการน้ำทิ้ง และการจัดการดินตามแนวคิดการสร้างอาหารคุณภาพดี

ปลูกเองจากชุมชน มีการจัดการขยะที่เหมาะสมโดยเฉพาะการเก็บขยะช่วงฤดูกาลมรสุมที่สร้างรายได้เสริม เป็นเงิน 51,728 บาท และได้รับการสนับสนุนงบประมาณจากองค์การบริหารจัดการส่วนจังหวัดชุมพร (อบจ.) เป็นเงิน 150,000 บาท เพื่อฝึกอบรมและศึกษาดูงานการจัดการขยะอินทรีย์โดยใช้ไส้เดือนดินในส่วนของกระบวนการขยายตัวทางการท่องเที่ยวชุมชนได้กำหนดข้อตกลง

ร้านขายของที่ระลึกบนเกาะพิทักษ์

ร่วมโดยจัดทำแบบแปลนบ้านพักโฮมสเตย์ทุกหลัง ด้านจัดการคุณภาพน้ำทะเล ชุมชนจัดทำน้ายาเอนกประสงค์ใช้เองภายในครัวเรือนและมีการจัดกิจกรรมกรรมสารัตถะการทำน้ายาเอนกประสงค์แก่

กลุ่มเยาวชนและกลุ่มนักท่องเที่ยวที่เดินทางมาศึกษาคูงาน นอกจากนี้ชุมชนยังได้จัดทำบัญชีครัวเรือน และสร้างแผนการจัดการต้นทุนโดยกระจายจำนวนนักท่องเที่ยวที่มาเยือนเป็นกลุ่มขนาดใหญ่ให้แก่บ้านพักหลังละ 10 คน และร่วมประกอบอาหารรองรับนักท่องเที่ยวที่มาเยือนด้วยกัน ซึ่งสร้างผลกำไรจากยอดขายได้มากกว่าการแยกรับนักท่องเที่ยวแบบเดี่ยวประมาณ 2,500 บาทต่อหลัง ทำให้เกิดให้รายได้สุทธิหรือกำไรจากการจัดทำโฮมสเตย์เพิ่มขึ้น

อย่างไรก็ตาม ปัจจุบันชุมชนเกาะพิทักษ์ ถือเป็นต้นแบบในการศึกษาเรื่องกำหนดขีดความสามารถในการรองรับได้ (Carrying Capacity) โดยสำนักงานการท่องเที่ยวและกีฬา จังหวัดชุมพร และสมาคมการท่องเที่ยวโดยชุมชน จังหวัดชุมพร รับเป็นหน่วยงานกลางในการขยายผลสู่ชุมชนอื่นๆภายในจังหวัดชุมพรต่อไป

อภิปรายผล

การวิจัยครั้งนี้ได้แบ่งกลไกการเฝ้าระวังผลกระทบออกเป็น 3 ด้าน คือ 1) คน เกิดกลุ่มการจัดการการท่องเที่ยว เช่น คณะกรรมการหมู่บ้าน คณะกรรมการท่องเที่ยว

คณะผู้วิจัย:

1. นายอำนาจ รักษาพล
ทีมนักวิจัยในพื้นที่
1. นายอำพล ธานีครุฑ
2. นายวิจิตร พันธุ์พิช
3. นายทวี รอดรักษา
4. นายสมควร เย็นบางสะพาน
5. นายจิระ พัฒมงคล
6. นายธรัช ทิพย์แสง
7. นางชุติมา รอดสวัสดิ์
8. นางอนงค์ วรรณทอง
9. นางพรศรี รัตนราช
10. เด็กหญิงภัทรพร รอดรักษา

กลุ่มแม่บ้าน กลุ่มโฮมสเตย์ กลุ่มเรือ เป็นต้น 2) กติกา ข้อตกลง และมาตรการ เช่น กฎ กติกาสำหรับนักท่องเที่ยวและชาวบ้านที่เกี่ยวข้องกับการรองรับการท่องเที่ยว ระบบการติดตามผลกระทบด้านสังคมจิตวิทยา และสิ่งแวดล้อม ความสะดวก และ 3) นวัตกรรมที่สร้างขึ้นเพื่อจัดการปัญหาสิ่งแวดล้อม เช่น จัดทำบ่อบำบัดน้ำทิ้ง เตาเผาขยะอย่างง่าย เป็นต้น นอกจากนี้คณะวิจัยเกิดบทเรียนและชุดความรู้ในเรื่องของกระบวนการศึกษาวิจัยที่มีการเก็บรวบรวมข้อมูลทั้งทางสังคมศาสตร์และวิทยาศาสตร์ ซึ่งชาวบ้านจำเป็นต้องพัฒนาตนเองในการนำเครื่องมือมาใช้ควบคู่กับการเข้ามาช่วยของนักวิชาการ รวมถึงช่วงเวลาในการจัดเก็บข้อมูลที่ต้องคำนึงถึงการควบคุมตัวแปร ความถี่ ช่วงเวลา/ฤดูกาล การเลือกแบบแผนการทดลอง และการวัด/เปรียบเทียบ เป็นต้น นอกจากนี้พบว่าบริบทพื้นที่ที่แตกต่างจากลักษณะทางชีวกายภาพของชุมชน ความเข้มแข็งของผู้นำ การมีส่วนร่วมของคนในชุมชน รากวัฒนธรรม วิถีชีวิต ระบบโครงสร้าง อำนาจ และผลประโยชน์ เป็นต้น เป็นปัจจัยสำคัญที่ทำให้กระบวนการศึกษามีความแตกต่างกัน สำหรับชุดความรู้ด้านการบริหารจัดการของเกาะพิทักษ์ ได้ให้ความสำคัญต่อปริมาณและคุณภาพนักท่องเที่ยว โดยมีเป้าหมายเพื่อให้นักท่องเที่ยว และชุมชนเกิดความตระหนัก และปรับเปลี่ยนพฤติกรรมการท่องเที่ยวให้เหมาะสม และลดผลกระทบทางการท่องเที่ยวให้เกิดขึ้นน้อยที่สุด

มหาวิทยาลัยแม่โจ้-ชุมพร

ผู้ใหญ่บ้านเกาะพิทักษ์

เลขานุการกลุ่มโฮมสเตย์เกาะพิทักษ์

ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้านเกาะพิทักษ์

ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้านเกาะพิทักษ์

สมาชิกโฮมสเตย์ บ้านเกาะพิทักษ์

สมาชิกอบต.บางน้ำจืด

สมาชิกโฮมสเตย์ บ้านเกาะพิทักษ์

สมาชิกโฮมสเตย์ บ้านเกาะพิทักษ์

เหรียญกกลุ่มโฮมสเตย์ บ้านเกาะพิทักษ์

กลุ่มเยาวชนชุมชนเกาะพิทักษ์

แหล่งเงินทุน : สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย ฝ่ายอุตสาหกรรม

บรรณานุกรม

- กรมควบคุมมลพิษ. 2543. (ออนไลน์). **มาตรฐานคุณภาพน้ำและเกณฑ์ระดับคุณภาพน้ำในประเทศไทย**. กระทรวงวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยีและสิ่งแวดล้อม. แหล่งที่มา http://www.pcd.go.th/info_serv/reg_std_water02.html.
 คณะวนศาสตร์. 2549. **การศึกษาขีดความสามารถในการรองรับได้ของพื้นที่อุทยานแห่งชาติเขาใหญ่**. คณะวนศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์. กรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่า และพันธุ์พืช. กรุงเทพฯ.
 ดร.ชนันท์ เอ็มพันธุ์. 2546. **เอกสารประกอบการสอนวิชาการจัดการวางแผนการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์**. ภาควิชาอนุรักษ์วิทยา คณะวนศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์. กรุงเทพฯ.
 เบญจมาศ ณ ทองแก้ว. 2553. **การศึกษาเพื่อพัฒนาระบบสื่อความหมายสำหรับการท่องเที่ยวที่เกาะพิทักษ์ จังหวัดชุมพร**. เครื่องมือการวิจัยและนวัตกรรมเพื่อถ่ายทอดเทคโนโลยีสู่ชุมชนฐานราก สกอ.ภาคใต้ตอนบน สำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษา.
 _____. 2554. **โครงการขีดความสามารถในการรองรับ (Carrying Capacity) การท่องเที่ยวโดยชุมชนเกาะพิทักษ์ จังหวัดชุมพร ระยะที่1**. สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย. กรุงเทพฯ.
 บรรลือศักดิ์ วงษ์ภักดี. 2551. **ขีดความสามารถในการรองรับการใช้ประโยชน์ด้านนันทนาการของอุทยานแห่งชาติเขาชะเมา-เขาวง**. วารสารสิ่งแวดล้อมและทรัพยากรธรรมชาติ. 7 (1): 94-109.
 ประดับรัฐ ประจันเขตต์. 2554. **การประยุกต์ใช้จุลินทรีย์ที่มีประสิทธิภาพ (Effective Microorganism, EM) เพื่อการบำบัดน้ำเสียหลังภาวะน้ำท่วม**. สาขาวิชาชีววิทยา คณะวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี. มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลธัญบุรี.
 พจนา สอนศรี. 2546. **คู่มือการจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชน**. โครงการท่องเที่ยวเพื่อชีวิตและธรรมชาติ. กรุงเทพฯ.
 สิทธิชัย ตันธนสถิตย์. 2545. **คุณภาพน้ำ**. เอกสารประกอบการสอนวิชาอุทกวิทยาป่าไม้. คณะวนศาสตร์. มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.
 แสงสรรค์ ภูมิสถาน. 2546. **ผลกระทบของกิจกรรมนันทนาการต่อคุณภาพน้ำในแหล่งนันทนาการทางธรรมชาติ : กรณีศึกษา อุทยานแห่งชาติเอราวัณ**. บัณฑิตวิทยาลัย วิทยาศาสตร์มหาบัณฑิต (อุทยานและนันทนาการ). มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.
 อุษาวดี พูลพิพัฒน์. 2544. **การท่องเที่ยวแบบยั่งยืน : กรณีศึกษาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศโดยชุมชนในประเทศไทย**. ในเอกสารสัมมนาทางวิชาการครั้งที่ 1. มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.
 World Tourism Organization. 1984. **Tourism Carrying Capacity**. 128.

บทปริทัศน์

ขีดความสามารถในการรองรับ (Carrying Capacity)

การท่องเที่ยวโดยชุมชนของเกาะพิทักษ์ จังหวัดชุมพร ระยะที่ 2

โดย ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ชุกกลัน อุณวิจิตร

ศูนย์ศึกษาและพัฒนาการท่องเที่ยว มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงราย

ชุมชนเกาะพิทักษ์ ตำบลบางน้ำจืด อำเภอหลังสวน เป็นหมู่บ้านเดียวของจังหวัดชุมพรที่มีเนื้อที่เป็นเกาะตั้งอยู่ห่างจากฝั่งประมาณ 1 กิโลเมตรเป็นที่รู้จักอย่างกว้างขวางเรื่องความเข้มแข็งในการต่อสู้เพื่อป้องกันและรักษาทรัพยากรทางทะเลรอบเกาะ โดยเฉพาะเกาะคราม ซึ่งเป็นเกาะที่มีความหลากหลายทางชีวภาพของทรัพยากรทางทะเลทำให้ชุมชนเคยได้รับรางวัล “หมู่บ้านอนุรักษ์ชายฝั่งทะเลดีเด่น” ในปี พ.ศ. 2545 ปัจจุบันเกาะพิทักษ์กลายเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่มีชื่อเสียงอีกแห่งหนึ่งของจังหวัดเนื่องจากง่ายต่อการเข้าถึง แต่พื้นที่เกาะมีขีดความสามารถในการรองรับการท่องเที่ยวมีความจำกัดทางด้านกายภาพและความเปราะบางของระบบนิเวศ ดังนั้นการวิจัยเพื่อประเมินขีดความสามารถในการรองรับทางการท่องเที่ยว และสร้างรูปแบบ กลไกเฝ้าระวังผลกระทบที่เหมาะสมต่อการรองรับปริมาณนักท่องเที่ยวให้อยู่ในระดับที่ไม่ก่อให้เกิดความเสียหายต่อแหล่งท่องเที่ยว จึงเป็นการวิจัยที่มีความเหมาะสมเพื่อนำไปสู่ความยั่งยืนของการท่องเที่ยวในอนาคต

การเลือกพื้นที่วิจัยประกอบกับต้นทุนด้านประชากรของชุมชนที่แสดงถึงความเข้มแข็งที่ชุมชนมีอยู่ เมื่อนำมาใช้ในการทำวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม ทำให้โครงการวิจัยสามารถทำให้บรรลุวัตถุประสงค์และประสบความสำเร็จได้เป็นอย่างดี อย่างไรก็ตามผู้ปริทัศน์ยังมีข้อคิดเห็นเกี่ยวกับบทความวิจัยบางประการที่อาจมีอยู่ในรายงานวิจัยแต่ผู้นำวิจัยยังไม่ได้นำเสนอในเสนอบทความดังนี้

1. งานวิจัยเรื่องนี้มีกลุ่มเป้าหมายมุ่งไปที่กลุ่มโฮมสเตย์ กับนักท่องเที่ยว ใช้เวลาศึกษาสองปีซึ่งนานเพียงพอที่ชุมชนจะเห็นความเปลี่ยนแปลงและมั่นใจในวิธีการ มาตรการและตัวชี้วัดที่ชุมชนร่วมกันสร้าง นับเป็นจุดแข็งของโครงการวิจัยนี้แต่จะขยายไปใช้กับประชาชนกลุ่มอื่นๆทั่วทั้งเกาะหรือไม่ในบทความไม่ได้กล่าวถึงชัดเจนโดยเฉพาะประเด็นที่มีความวิกฤติที่สุดคือ “น้ำเพื่อการอุปโภคบริโภคการใช้ประโยชน์อยู่ในระดับใกล้เคียงขีดความสามารถในการรองรับได้(Exceeding CC)” ซึ่งชุมชนบรรจุไว้ในแผนหมู่บ้านโดยไม่ระบุว่าชุมชนมีแผนจะทำอะไรในส่วนของชุมชนเอง การผลักดันเข้าสู่องค์การบริหารส่วนตำบลบางน้ำจืดก็เป็นเรื่องที่ยอมรับได้เพราะเรื่องน้ำเพื่อการอุปโภคมีต้นทุนการผลิตสูงแต่ก็แสดงถึงการพึ่งพาภาครัฐอยู่มาก

2. จุดเด่นของงานวิจัยนี้คือการสร้างมาตรการกลไกเฝ้าระวัง และชุดความรู้ด้านการบริหารจัดการภายใต้แนวคิด “คิดร่วม ทำร่วม ต่อยอดร่วมกัน” แต่จุดอ่อนคือไม่ได้ระบุชัดเจนว่าใคร ทำอะไร กับใคร กลไกเฝ้าระวังนอกจากกลุ่มบ้านพักโฮมสเตย์แล้วยังมีกลุ่มอื่นๆเข้ามามีส่วนร่วมด้วยหรือไม่พันธมิตรของเกาะพิทักษ์คือใครบ้างนอกจาก อบต.บางน้ำจืด กลไกนี้จะขับเคลื่อนต่อไปอย่างไรโดยไม่สะดุด

3. ระเบียบวิธีวิจัยและการวัดตัวแปรที่ศึกษา โดยเฉพาะการวัดขีดความสามารถในการรองรับซึ่งผู้วิจัยไม่ได้บอกชัดเจนว่า การวัดตัวชี้วัดแต่ละด้านเก็บข้อมูลอย่างไรและวัดอย่างไร เพราะการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมโดยทั่วไปข้อมูลที่ได้มักเป็นข้อมูลเชิงคุณภาพ ข้อมูลส่วนนี้ถูกซ่อนไว้ทำให้

มองไม่เห็นว่าการะบวนการวิจัยช่วยสร้างการเรียนรู้ให้ชุมชนและช่วยให้ชุมชนเข้มแข็งขึ้นมากนักน้อยเพียงใด การแสดงผลการวัดตัวแปรโดยใช้การวัดในห้องปฏิบัติการได้ช่วยทำให้ข้อมูลมีความชัดเจนขึ้น เพราะมีผู้เชี่ยวชาญเข้ามาเสริม ในส่วนนี้มีการทำงานร่วมกันอย่างไรระหว่างนักวิชาการกับชุมชนและมีการคืนความรู้กลับสู่ชุมชนเพื่อนำไปสู่การปฏิบัติ

อย่างไรหากอธิบายส่วนนี้เพิ่มคุณค่าของงานวิจัยจะมีมากยิ่งขึ้น

4. ผลการวิจัยส่งให้เกาะพิทักษ์เป็นชุมชนต้นแบบของจังหวัดชุมพร ในด้านการกำหนดจิตตความสามารถในการรองรับ จึงนับว่าการวิจัยสามารถนำไปใช้ประโยชน์และต่อยอดได้ดีโดยเฉพาะในแหล่งท่องเที่ยวทางทะเล